

การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนในภาวะโรคระบาดโควิด-19 บนพื้นฐาน หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

Applying the Philosophy of Sufficiency Economy to Community Economic Development During the COVID-19 Pandemic

วันที่รับบทความ: 13 กรกฎาคม 2564

วันที่แก้ไขบทความ: 25 พฤศจิกายน 2564

วันที่รับบทความ: 16 ธันวาคม 2564

เมธี ทรัพย์ประสพโชค¹

ภาวินีย์ มีผดุง²

อรุณ ชัยนหา³

ศิริวรรณ วิสุทธิรัตนกุล⁴

บทคัดย่อ

บทความวิชาการเรื่อง การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนในภาวะโรคระบาดโควิด-19 บนพื้นฐานหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ผู้เขียนมีวัตถุประสงค์วิเคราะห์สภาพของการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนในภาวะโรคระบาดโควิด-19 และการรวบรวมแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง อีกทั้งยังรวมไปถึงการเสนอแนวทางการพัฒนาชุมชนในภาวะโรคระบาดของโควิด-19 บนพื้นฐานของการนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนและสังคมให้มีการฟื้นฟูและพัฒนาก้าวหน้าโดยยึดหลักของความพอประมาณ ความมีเหตุผล และการมีภูมิคุ้มกันที่ดี ภายใต้เงื่อนไขของความรู้ คู่คุณธรรม ภาวะโรคระบาดโควิด-19 เป็นภาวะที่ส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจของนานาประเทศทั่วโลก รวมถึงประเทศไทย และทุกภาคส่วนทั้งภาครัฐบาล ภาคธุรกิจเอกชน และภาคประชาชน จากปัญหาทางด้านเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นในประเทศไทย ซึ่งมีการนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาปรับใช้ในการแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นจากการระบาดของโรคโควิด-19 ซึ่งหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นหลักปรัชญาที่พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร หรือในหลวงรัชกาลที่ 9 ได้ทรงมีพระราชดำริขึ้นมาเพื่อที่จะให้เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตของประชาชนชาวไทยในทุก ๆ ระดับ ทั้งระดับบุคคล ครอบครัว องค์กร ยังรวมไปถึงการพัฒนาประเทศการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมทั้งในระดับองค์การขนาดใหญ่และขนาดย่อยอย่างชุมชนและครัวเรือน

¹ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร., สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร
e-mail: metee2444@gmail.com

² ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร., สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร
e-mail: mepadung@yahoo.com

³ ผู้ช่วยศาสตราจารย์, สาขาวิชารัฐศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร
e-mail: princeanrun@gmail.com

⁴ อาจารย์ ดร., สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร
e-mail: nui.siriwan@gmail.com

ให้มีการฟื้นฟูและก้าวหน้า โดยยึดหลักความพอประมาณในการใช้ชีวิต ความมีเหตุผลในการตัดสินใจ และการมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี และใช้ชีวิตภายใต้เงื่อนไขของความรู้คู่คุณธรรม

คำสำคัญ: การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ภาวะโรคระบาด โควิด-19

Applying the Philosophy of Sufficiency Economy to Community Economic Development During the COVID-19 Pandemic

Received: July 13, 2021

Revised: November 25, 2021

Accepted: December 16, 2021

Metee Subprasopchock¹

Pawinee Mepadung²

Aroon Kayanha³

Siriwan Wisutthirattanakun⁴

Abstract

The objectives of this academic article titled “Applying the Philosophy of Sufficiency Economy to Community Economic Development During the COVID-19 Pandemic” are to analyze the community economic development during the COVID-19 pandemic and to gather theoretical concepts related to the Sufficiency Economy Philosophy. Also, this article aims to propose guidelines for developing and recovering the community during the COVID-19 pandemic by applying the Sufficiency Economy Philosophy to community economic development based on the principles of moderation, rationality, and self-immunity under the concepts of knowledge and virtue. The COVID-19 pandemic affects economies in many countries around the world including Thailand and its public and private sectors. This leads to applying the Sufficiency Economy Philosophy to solving economic problems arising from the COVID-19 pandemic. The Sufficiency Economy Philosophy was initiated by His Majesty the late King Bhumibol Adulyadej, or King Rama IX, as guidelines for improving the livelihood of Thai people of all levels. Moreover, it can be applied to developing the country in terms of economic and social development at both large organizations and small organizations such as communities and

¹ Asst.Prof.Dr., Public Administration Department, Faculty of Humanities and Social Sciences, Phranakorn Rajabhat University.

e-mail: metee2444@gmail.com

² Asst.Prof.Dr., Public Administration Department, Faculty of Humanities and Social Sciences, Phranakorn Rajabhat University.

e-mail: mepadung@yahoo.com

³ Asst.Prof., Political Sciences Department, Faculty of Humanities and Social Sciences, Phranakorn Rajabhat University.

e-mail: princeanrun@gmail.com

⁴ Ph.D., Public Administration Department, Faculty of Humanities and Social Sciences, Phranakorn Rajabhat University.

e-mail: nuii.siriwan@gmail.com

households. This can lead to the revitalization and progressive development of the economy and society by adhering to the principles of moderation in life, rationality in decision-making, and self-immunity under the concepts of knowledge and virtue.

Keywords: community economic development, Philosophy of Sufficiency Economy, pandemic, COVID-19

บทนำ

บทความวิชาการเรื่อง การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนในภาวะโรคระบาดโควิด-19 บนพื้นฐานหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ผู้เขียนมีวัตถุประสงค์ที่จะทำการวิเคราะห์สภาพของการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนในยุคโรคระบาดโควิด-19 และการรวบรวมแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง อีกทั้งยังรวมไปถึงการเสนอแนวทางการพัฒนาชุมชนในภาวะโรคระบาดของโควิด-19 บนพื้นฐานของการนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาพัฒนาเศรษฐกิจ ชุมชน และสังคมให้มีการฟื้นฟูและพัฒนาก้าวหน้า โดยยึดหลักของความพอประมาณ ความมีเหตุผล และการมีภูมิคุ้มกันที่ดี ภายใต้เงื่อนไขของความรู้คู่คุณธรรม

วิกฤตเศรษฐกิจและภาวะโรคระบาด โควิด-19 ที่ส่งผลกระทบต่อนานาชาติประเทศทั่วโลก รวมถึงประเทศไทยเป็นผลให้ทุกภาคส่วน ไม่ว่าจะเป็นในระดับหน่วยงานภาครัฐ หน่วยงานภาคเอกชน หรือแม้แต่ในหน่วยย่อย ๆ ระดับชุมชนก็ได้รับผลกระทบจากการระบาดของโรคโควิด-19 เช่นเดียวกัน รวมทั้งปัญหาของการว่างงาน ขาดรายได้จากการค้าขายหรือจากสถานที่ท่องเที่ยวประจำท้องถิ่น ขาดแคลนน้ำ และอาหารที่เป็นปัจจัยหลักในการดำรงชีวิตเนื่องจากต้องมีการปรับตัวและปฏิบัติตามมาตรการป้องกันโควิด-19 อย่างเคร่งครัด นอกจากนี้จะก่อให้เกิดปัญหาเศรษฐกิจแล้ว ยังก่อให้เกิดปัญหาด้านสังคมที่ชุมชนบางชุมชนไม่รู้และไม่เข้าใจถึงวิธีการปฏิบัติตนเพื่อป้องกันการระบาดของโรคโควิด-19 ได้อย่างถูกต้อง และการขาดรายได้ต่าง ๆ ทำให้เกิดความเครียดจนเกิดเป็นปัญหาทางสภาพจิตใจตามมา

หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เป็นหลักการที่มีมาก่อนที่จะเกิดวิกฤตเศรษฐกิจครั้งใหญ่ที่เกิดขึ้นจนกระทั่งวิกฤตเศรษฐกิจในปี พ.ศ. 2540 รัฐบาลจึงได้น้อมนำเอาหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้และฟื้นฟูสภาพเศรษฐกิจและสังคมของประเทศจนสามารถที่จะแก้ไขสถานการณ์และปัญหาวิกฤตเศรษฐกิจในครั้งนี้ได้โดยรัฐบาลมีการน้อมนำเอาหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมากำหนดในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติตั้งแต่ ฉบับที่ 9 เป็นต้นมา (แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2545, หน้า ก) เพื่อใช้ในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศให้ฟื้นฟูและก้าวหน้ามากยิ่งขึ้น และการเกิดวิกฤตเศรษฐกิจเนื่องจากโรคระบาดโควิด-19 ที่ส่งผลกระทบต่อนานาชาติ รวมถึงประเทศไทย ซึ่งส่งผลกระทบต่อไปในทุกภาคส่วน ไม่ว่าจะเป็นในระดับหน่วยงานภาครัฐ หน่วยงานภาคเอกชน หรือแม้แต่ในหน่วยย่อย ๆ อย่างหน่วยของชุมชนก็ได้รับผลกระทบจากการระบาดของโรคโควิด-19 เช่นเดียวกันจึงได้มีการน้อมนำเอาหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาปรับใช้แก้ไขปัญหาในเรื่องของเศรษฐกิจในชุมชนเช่นเดียวกัน ทั้งนี้การนำเสนอบทความครั้งนี้ผู้เขียนขอเสนอในบทความเรื่องการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนในภาวะโรคระบาดโควิด-19 บนพื้นฐานหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง มีประเด็นดังต่อไปนี้ 1) ความเป็นมาของโควิด-19 2) โควิด-19 กับปัญหาทางด้านเศรษฐกิจ 3) ความหมายหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง 4) ความเป็นมาหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และ 5) องค์ประกอบปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

ความเป็นมาของโควิด-19

โควิด-19 (Covid-19) เป็นโรคระบาดชนิดหนึ่งที่เกิดจากเชื้อไวรัสโคโรนา (Corona virus) โดยไวรัสชนิดนี้จะเข้าไปทำลายปอดของผู้ติดเชื้อจนเป็นแผลเรื้อรังไม่สามารถรักษาให้หายขาดได้ หากเชื้อไวรัสได้เข้าไปทำลายปอดแล้วก็จะไม่มีการสร้างเซลล์ภายในปอดขึ้นมาทดแทนเซลล์เก่าที่ถูกทำลายไป ปอดจะถูกทำลายและด้อยประสิทธิภาพ ส่งผลให้การทำงานของปอดล้มเหลวและนำไปสู่การเสียชีวิตของผู้ป่วยได้ โดยเชื้อไวรัสชนิดนี้ได้มีการเริ่มระบาดตั้งแต่ปลายปี ค.ศ. 2019 หรือปี พ.ศ. 2562 โดยเริ่มการระบาดจากเมืองอู่ฮั่น มณฑลหูเป่ย์ ประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีน ต่อมาก็ได้มีการแพร่กระจายตัวของเชื้อไวรัสจากคนสู่คนจนกระทั่งได้มีการระบาดไปทั่วโลก โดยเป็นเชื้อที่แพร่ระบาดโดยผ่านทางลมหายใจ ละอองฝอยที่เกิดจากการไอหรือการจาม ผู้ป่วยในระยะแรกที่ได้รับเชื้อในหลาย ๆ รายนั้นไม่แสดงอาการ ซึ่งอาการของโรคระบาดชนิดนี้จะคล้าย ๆ กับอาการไข้หวัดหรือภูมิแพ้ธรรมดา ผู้ป่วยสามารถที่จะทราบถึงอาการเหล่านี้ได้ เช่น มีไข้ มีอาการไอแห้ง ๆ การไม่รับรู้ถึงกลิ่นหรือไม่รับรู้รสของอาหาร มีอาการหอบเหนื่อย เจ็บบริเวณหน้าอก เป็นต้น สถานการณ์การระบาดก็ได้รุนแรงขึ้น มีผู้ติดเชื้อและเสียชีวิตจำนวนมากหลายล้านคนทั่วทั้งโลก สถานการณ์การติดเชื้อโควิด-19 ของประเทศไทยก็มีผู้ติดเชื้อเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องเช่นเดียวกัน ข้อมูลล่าสุดจากกรมควบคุมโรค กระทรวงสาธารณสุข ได้มีการแถลงเกี่ยวกับยอดผู้ติดเชื้อไวรัสโคโรนาหรือโรคโควิด-19 ประจำวันที่ 22 มกราคม 2564 เอาไว้ว่า มีผู้ป่วยโรคโควิด-19 ยืนยันสะสม 1,657,231 ราย ยอดผู้ป่วยรายใหม่อยู่ที่ 9,930 ราย และผู้เสียชีวิตสะสมอยู่ที่ 97 ราย (กรมควบคุมโรค กระทรวงสาธารณสุข, 2564)

โควิด-19 กับปัญหาทางด้านเศรษฐกิจ

การระบาดของโรคโควิด-19 ได้แพร่กระจายไปสู่นานาชาติประเทศทั่วโลกอย่างรวดเร็ว ก่อให้เกิดผลกระทบต่าง ๆ มากมาย หนึ่งในผลกระทบที่เกิดขึ้นอย่างเห็นได้ชัดก็คือ ผลกระทบทางด้านเศรษฐกิจ ประเทศไทยได้มีมาตรการล็อกดาวน์ (lock down) และมีการตรวจคัดกรองผู้ที่เดินทางเข้ามาในประเทศ และมีการกักตัวผู้เดินทางเข้าประเทศที่สถานกักตัวที่รัฐจัดเอาไว้ให้อย่างเข้มงวดเพื่อป้องกันการขยายตัวของเชื้อไวรัสที่ท่องเที่ยวจากต่างประเทศลดน้อยลง แน่แน่นอนว่าเมื่อขาดนักท่องเที่ยวที่เป็นแหล่งรายได้ที่สำคัญของประเทศไป เศรษฐกิจก็ได้รับผลกระทบตามไปด้วย ร้านอาหารและสถานบันเทิงต่าง ๆ ต้องมีการปิดตัวลงหรือต้องมีการปรับวิธีการเพื่อให้กิจการสามารถดำรงอยู่ได้ เช่น ร้านอาหารต้องปรับตัวให้มีบริการสั่งออนไลน์ ไม่อนุญาตให้รับประทานอาหารภายในร้าน ลดการสัมผัสหรือจัดให้มีพื้นที่เว้นระยะห่างในระยะ 1-2 เมตร ให้สวมหน้ากากอนามัยทุกครั้ง มีบริการเจลแอลกอฮอล์สำหรับล้างมือให้ผู้ใช้บริการ กำหนดเวลาเปิดปิดของร้านอาหาร หรือแม้แต่บริษัทเอกชนก็มีมาตรการรองรับเพื่อป้องกันการระบาดของโรคโควิด-19 ในองค์กรของตนเอง อาทิ การให้พนักงานปฏิบัติงานจากที่บ้านหรือที่พัก (work from home) แทนที่จะมาปฏิบัติงานที่สำนักงานเพื่อลดการแพร่กระจายเชื้อและบริษัทหลายแห่งมีการลดขนาดโครงสร้างองค์กรลงโดยการเลิกจ้างพนักงานบางส่วนที่เกินความจำเป็น หรือบางแห่งก็ต้องปิดตัวลง ส่งผลให้แรงงานจำนวนมากตกงานเป็นผู้ว่างงาน ได้รับความเดือดร้อนทั้งการระบาดของโรคโควิด-19 ขาดรายได้ในการเลี้ยงชีพและเงินจืดจางเป็นต้น ซึ่งการระบาดของโรคโควิด-19 นี้ ส่งผล

ให้ต้องมีมาตรการคุมเข้มในเรื่องของการเข้าออกสถานที่ ทำให้สถานที่ท่องเที่ยวหลายแห่งต้องปิดตัวลงชั่วคราว ไม่อนุญาตให้นักท่องเที่ยวได้เข้าชม จึงทำให้การท่องเที่ยวซบเซา ขาดรายได้ในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจของประเทศ พ่อค้าแม่ค้าที่เปิดกิจการในสถานที่ท่องเที่ยววันนั้น ๆ ก็ได้รับผลกระทบไปด้วย นอกจากผลกระทบที่เกิดขึ้นต่อระบบเศรษฐกิจของประเทศแล้ว ยังส่งผลกระทบต่อระบบสังคมของประเทศอีกด้วย ไม่ว่าจะเป็น กลุ่มของผู้ที่มีรายได้น้อยที่ต้องปฏิบัติงานในพื้นที่กลุ่มเสี่ยง เช่น กลุ่มคนที่ขาดความรู้ในเรื่องของโรคโควิด-19 การกักตัวในพื้นที่แออัดซึ่งส่งผลให้เชื้อไวรัสโคโรนาแพร่กระจายไปสู่บุคคลอื่นได้ง่ายหากไม่ปฏิบัติตนให้ถูกต้อง เป็นต้น ในกลุ่มต่อมาคือ กลุ่มแรงงานนอกระบบ เป็นกลุ่มที่มีงานหรือกิจการที่ไม่มั่นคง มีความเสี่ยงที่จะหลุดพ้นจากตำแหน่งงานหรือปิดกิจการของตนได้เมื่อเกิดปัญหาเศรษฐกิจ เช่น กลุ่มเกษตรกรรายย่อยในพื้นที่ห่างไกล กลุ่มบุคคลที่มีอาชีพการงานที่ไม่มั่นคง กลุ่มแรงงานข้ามชาติที่ถูกเลิกจ้าง เป็นต้น บุคคลดังกล่าวก็ต้องมีชีวิตที่สุ่มเสี่ยง นอกจากเสี่ยงต่อการเป็นผู้ว่างงานแล้ว ก็ยังเสี่ยงที่จะได้รับเชื้อไวรัสเข้าสู่ร่างกายหากไม่มีความรู้ในการปฏิบัติตนที่ถูกต้องเกี่ยวกับการป้องกันโรคโควิด-19 นอกจากผลกระทบทางด้านสังคมและเศรษฐกิจแล้ว ยังส่งผลกระทบต่อสภาพจิตใจและสุขภาวะทางอารมณ์ เกิดความกลัว ความเครียดต่อสถานการณ์ที่เกิดขึ้น ทั้งการระบาดของโรค และการประสบปัญหาการขาดรายได้ที่ใช้ในการหาเลี้ยงชีพและครอบครัว และอาจก่อให้เกิดการสิ้นหวังในชีวิตได้อีกด้วย (กรุงเทพมหานคร, 2563)

ในระดับชุมชนก็ซบเซาไม่ต่างกัน สถานที่ท่องเที่ยวทางธรรมชาติ เช่น แหล่งท่องเที่ยว ทะเลภูเขา หรือสถานที่ท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียงประจำท้องถิ่นต้องปิดตัวลงชั่วคราวเพื่อลดการแพร่ระบาดทำให้เกิดกิจการร้านค้าที่เปิดขายอยู่บริเวณนั้นได้รับผลกระทบ ประชาชนขาดรายได้ จำนวนผู้ว่างงานเพิ่มขึ้น ชุมชนขาดเงินทุนหมุนเวียนจากรายได้ที่มาจากนักท่องเที่ยว ส่งผลกระทบทั้งในระดับครอบครัวและชุมชน เกิดปัญหาทั้งด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม ด้านสุขภาพกายและจิต เช่น การวิตกกังวลเกี่ยวกับความเสี่ยงของการติดเชื้อ หรือวิตกกังวลในพื้นที่ที่ตนอาศัยอยู่ หรือชุมชนแออัดที่ไม่เอื้อต่อการป้องกันโรคระบาด การขาดความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับการป้องกันการระบาดของเชื้อไวรัส ดังนั้น ไม่ว่าจะในระดับที่หน่วยย่อยอย่างครอบครัวและชุมชน หรือในระดับที่ใหญ่อย่างองค์การภาคเอกชน หรือองค์การภาครัฐ ในระดับจังหวัด หรือองค์การในระดับประเทศก็ต้องมีการให้ความรู้แก่ประชาชนและบุคลากรเกี่ยวกับมาตรการและการป้องกันการแพร่ระบาดที่ถูกต้องเพื่อที่จะลดการแพร่กระจายของเชื้อ อีกอย่างหน่วยงานภาครัฐจะต้องกำหนดมาตรการและการเยียวยาประชาชนผู้ประสบกับปัญหาภาวะของโรคระบาดปัญหาเศรษฐกิจและสังคมที่มีความเกี่ยวข้องกับผลกระทบของโรค และเร่งแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจของประเทศให้กลับมาฟื้นฟูให้เร็วที่สุดในทุก ๆ ระดับ ให้ประชาชนได้รับการเยียวยาและเพื่อให้สถานการณ์ของประเทศในทุก ๆ ภาคส่วนกลับมาเป็นสถานการณ์ที่ดีขึ้น จนสามารถรอดพ้นจากภาวะโรคระบาดโรคโควิด-19

ความหมายหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เป็นหลักปรัชญาที่พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร หรือในหลวงรัชกาลที่ 9 ได้ทรงมีพระราชดำริขึ้นมา โดยยึดหลักการเดินสายกลาง เป็นองค์ความรู้ที่มีสาระสำคัญในการดำเนินชีวิตตามวิถีของความพอเพียง การพึ่งตนเองเป็นสำคัญ โดยมีการยึดหลักของความพอประมาณ ความมีเหตุผล และการมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี และใช้เงื่อนไขในส่วนองค์ความรู้และคุณธรรมนำพาการใช้ชีวิตได้อย่างพอเพียง สามารถพึ่งพาตนเองได้

ในหลวงรัชกาลที่ 9 ได้ทรงมีพระราชดำรัสเสนอแนวทางการดำเนินชีวิตแก่พสกนิกรชาวไทย ตั้งแต่ในระดับครัวเรือนจนกระทั่งถึงในระดับขององค์การทุกภาคส่วนมาโดยตลอดระยะเวลากว่า 30 ปี ตั้งแต่ช่วงก่อนเกิดวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจครั้งใหญ่ในปี พ.ศ. 2540 และภายหลังจากวิกฤตเศรษฐกิจก็ทรงเน้นย้ำถึงแนวทางวิธีการการแก้ไขปัญหา เพื่อให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ภายใต้กระแสของโลกาภิวัตน์ได้อย่างมั่นคงยั่งยืนต่อไปและหลักสำคัญของการดำเนินชีวิตอย่างมีสติปัญญา และมีความเพียร ซึ่งนำมาสู่ความสุขในชีวิตที่แท้จริง หากขาดการใช้สติปัญญา และความเพียรแล้วก็จะทำให้ขาดการยั้งคิด ขาดการไตร่ตรองปัญหา ขาดความอดทนและความพยายาม ย่อมทำให้ชีวิตไม่มีความสุขอย่างแท้จริง (มูลนิธิชัยพัฒนา, 2563)

ความเป็นมาหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เป็นหลักปรัชญาที่ในหลวงรัชกาลที่ 9 ได้ทรงมีพระราชดำริถึงแนวทางในการดำเนินวิถีชีวิตด้วยความพอเพียงให้แก่พสกนิกรทั้งในระดับครัวเรือนและในระดับองค์การให้ได้มีชีวิตอยู่ในหลักของทางเดินสายกลาง มีการใช้ชีวิตอย่างพอประมาณ มีเหตุผล และมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี บนเงื่อนไขของความรู้และคุณธรรม ซึ่งหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงก็ได้มีความเป็นมาและมีแนวทางที่จะนำไปใช้ในการพัฒนาในเรื่องของเศรษฐกิจและสังคม ดังต่อไปนี้ (สุเมธ ตันติเวชกุล, 2554, หน้า 39)

1. ช่วงการเริ่มต้นปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

ในช่วงปี พ.ศ. 2517 เกิดปัญหาภาวะเศรษฐกิจตกต่ำขึ้น ทำให้ประชาชนในทุกหมู่เหล่า และในทุก ๆ ระดับนั้นได้ประสบปัญหาในเรื่องของการขาดรายได้ในการดำเนินชีวิตที่เพียงพอ ประชาชนได้รับความเดือดร้อนขัดสนจากพิษเศรษฐกิจตกต่ำดังกล่าว ด้วยเหตุนี้ด้วย ในหลวงรัชกาลที่ 9 ได้ทรงตระหนักและทรงห่วงใยในความเดือดร้อน และความเป็นอยู่ของพสกนิกรทุกหมู่เหล่าที่ประสบ และได้รับผลกระทบจากพิษภัยทางเศรษฐกิจนี้ โดยทรงให้ความสำคัญกับชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีพออยู่พอกินของประชาชนเสียก่อน โดยให้มีฐานในการดำเนินชีวิตที่มั่นคงแล้วจึงค่อย ๆ ทำการดำเนินการสร้างความเจริญในพื้นที่นั้น ๆ แล้วยกระดับความเจริญในฐานะทางเศรษฐกิจมากขึ้น หรืออาจกล่าวอีกนัยหนึ่งคือ ควรที่จะมีการดำเนินการสร้างในส่วนของความมั่นคงทางเศรษฐกิจในระดับพื้นฐานก่อนแล้วจึงสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจในภาพรวมโดยเน้นการกระจายรายได้ให้กับประชาชนอย่างทั่วถึง และพัฒนาเพื่อยกระดับให้สูงขึ้น

2. ช่วงการกำเนิดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในโครงการพระราชดำริ

ช่วงแรกเริ่มในหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงอาจยังไม่ได้มีการน้อมนำเอาพระบรมราโชวาทของในหลวงรัชกาลที่ 9 ที่เกี่ยวข้องกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงนำมาปรับใช้ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ จึงทำให้ยังไม่ได้นำมาใช้อย่างแพร่หลายทั้งในภาคประชาชน ภาคธุรกิจเอกชน หรือแม้แต่องค์กรของภาครัฐเองมากเท่าที่ควร แต่อย่างไรก็ตาม หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงก็ยังคงมีปรากฏอยู่ที่โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ อีกทั้งยังปรากฏอยู่ในพระราชกรณียกิจที่สำคัญ ซึ่งทรงปฏิบัติเอาไว้ให้เป็นแบบอย่างของปวงชนเพื่อให้ปวงชนชาวไทยได้อยู่ดีกินดี อยู่อย่างพอเพียงและเพียงพอ สามารถพึ่งพาตนเองได้ มีพื้นฐานชีวิตที่มั่นคง โดยที่ในหลวงรัชกาลที่ 9 ได้ทรงศึกษาค้นคว้าและทดลองในเรื่องที่เกี่ยวกับการส่งเสริมประชาชนผู้ที่ทำอาชีพทางการเกษตรอย่างมากมาย ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้มีการจัดทำโครงการในพระราชดำริเพื่อการพัฒนาด้านอาชีพทางเกษตรกรรมที่สำคัญที่หลากหลาย เช่น โครงการแก้มลิง โครงการเกษตรทฤษฎีใหม่ และได้ทรงทำการทดลองด้วยความวิริยะอุตสาหะโดยพระองค์เอง และทรงมีพระราชดำริให้จัดตั้งศูนย์ศึกษาและพัฒนาขึ้นในแต่ละภูมิภาคต่าง ๆ ทั่วประเทศ เพื่อที่จะได้ทรงทำการทดลองใหม่ ๆ ที่เป็นประโยชน์สอดคล้องกับสภาพแวดล้อม สภาพภูมิศาสตร์ และความเป็นอยู่ของประชาชนในแต่ละภูมิภาคนั้น ๆ และต้องเป็นเทคโนโลยีที่มีความประหยัด ท่าง่าย ประชาชนสามารถที่จะนำเอาไปปรับใช้ในวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของตนเองได้ ซึ่งหากการดำเนินโครงการนั้นจะต้องอยู่ในระบบของทางราชการซึ่งมีกฎระเบียบที่จะต้องปฏิบัติตามก็อาจทำให้เกิดข้อจำกัดในการดำเนินโครงการด้วยเงื่อนไขและกฎระเบียบทางราชการต่าง ๆ อีกทั้งยังมีปัญหาในเรื่องของงบประมาณที่ทำให้การดำเนินงานที่ไม่ทันต่อสถานการณ์ที่มีความจำเป็นเร่งด่วน และอาจไม่สอดคล้องในการดำเนินงานโครงการพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียงได้อีกด้วย

ในระยะเวลาต่อมา ช่วงปี พ.ศ. 2531 ในหลวงรัชกาลที่ 9 ได้ทรงมีพระราชดำริให้มีการนำพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์ ในการจัดตั้งมูลนิธิชัยพัฒนาขึ้น เพื่อให้การช่วยเหลือและสนับสนุนในรูปแบบของการดำเนินงานหรือพัฒนาในด้านต่าง ๆ ซึ่งพระองค์เองนั้นก็ได้ทรงใช้มูลนิธิพัฒนานี้ทำการทดลองเกษตรผสมผสานเพื่อประโยชน์ของประชาชน ซึ่งทำให้พระองค์มีการค้นพบการทำเกษตรทฤษฎีใหม่ในการทำการเกษตรที่มีความชัดเจนและมีความเป็นรูปธรรมมากยิ่งขึ้น ซึ่งสาระสำคัญของเกษตรทฤษฎีใหม่คือ เป็นทฤษฎีที่มีการจัดสรรของทรัพยากรทางการเกษตร ไม่ว่าจะเป็นทรัพยากรดินหรือทรัพยากรน้ำ อีกทั้งยังรวมไปถึงการบริหารและการพัฒนาทางด้านของการเกษตรเพื่อที่จะใช้ในการเป็นแนวทางของการดำเนินการแก้ไขปัญหาให้กับเกษตรกรที่อยู่ในพื้นที่ที่แห้งแล้ง ไม่สามารถเพาะปลูกหรือทำการเกษตรได้ผลผลิตน้อยไม่คุ้มทุนให้สามารถที่จะนำไปทดลองปฏิบัติส่งเสริมพัฒนาอาชีพและผลผลิตทางการเกษตรของตน เพื่อให้เกิดรายได้ที่มากขึ้นและมั่นคง มีความพออยู่พอกินและสามารถที่จะพึ่งตนเองได้ ดังนั้น การทำเกษตรทฤษฎีใหม่จึงเป็นสิ่งที่มีความสำคัญและมีความจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับภาคการเกษตรส่งผลให้การเกษตรของประเทศนั้นเจริญเติบโต สร้างรายได้ให้กับประชาชนคนไทยทั้งประเทศอย่างยั่งยืน ถึงแม้ว่าเกษตรทฤษฎีใหม่นี้จะเป็นบทเรียนหรือโครงการพระราชดำริที่มีการค้นคว้าและการนำไปปฏิบัติที่เป็นรูปธรรมที่สุด สามารถนำไปปรับใช้ได้จริง

3. การน้อมนำเอาหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้

ประเทศไทยในช่วงก่อนวิกฤตเศรษฐกิจปี พ.ศ. 2540 หรือวิกฤตต้มยำกุ้งนั้น โครงสร้างการผลิตของประเทศไทยได้ปรับเปลี่ยนโครงสร้างให้เข้าสู่ยุคประเทศไทย 3.0 หรือยุคของการเน้นภาคอุตสาหกรรมเป็นหลัก จึงทำให้เกิดการขยายตัวทางเศรษฐกิจของประเทศอย่างรวดเร็วส่งผลต่อความไม่สมดุลกันในหลาย ๆ ด้าน ไม่ว่าจะเป็นในเรื่องของการกระจายรายได้ที่ไม่เป็นธรรม ความแตกต่างทางเศรษฐกิจของประชาชนในเขตเมืองกับประชาชนในชนบท การใช้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่ไม่สมดุลกับการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ ทำให้เกิดความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม อีกทั้งเมื่อเกิดการเชื่อมโยงทางเศรษฐกิจของประเทศกับทางตลาดโลก ส่งผลให้เศรษฐกิจของประเทศต้องพึ่งพา ต้องเผชิญกับความผันผวนและไม่สมดุลของโครงสร้างทางเศรษฐกิจของประเทศและในระดับโลกในหลาย ๆ มิติ อีกทั้งภาครัฐยังขาดความรู้ความเข้าใจในการบริหารการเคลื่อนย้ายเงินทุนในระหว่างประเทศ การกำหนดอัตราแลกเปลี่ยนและการจัดการกับสถาบันทางการเงินที่มีปัญหาเกี่ยวกับความมั่นคง ทำให้เกิดปัญหาที่รุนแรงมากยิ่งขึ้น ในความเปราะบางของเศรษฐกิจไทย ทำให้ประชาชนและนักลงทุนทั้งจากในประเทศและต่างประเทศขาดความเชื่อมั่นในระบบเศรษฐกิจ จึงได้มีการถอนเงินออกจากสถาบันทางการเงินจำนวนมากและในระยะเวลาดียวกันเงินลงทุนจากทางต่างประเทศได้ไหลออกจากประเทศอย่างรวดเร็ว ทำให้ความมีเสถียรภาพของค่าเงินบาทลดลง และเป็นเหตุทำให้เงินสำรองระหว่างประเทศนั้นลดลงจำนวนมาก จึงต้องมีการเปลี่ยนแปลงระบบอัตราแลกเปลี่ยนเงินต่างประเทศให้เป็นระบบแบบลอยตัว เมื่อมีการเปรียบเทียบค่าเงินบาทกับค่าของสกุลเงินต่างประเทศนั้นลดลงมาก ทำให้สถาบันการเงินต่าง ๆ และภาคธุรกิจเอกชนต้องชำระหนี้ทางต่างประเทศเพิ่มมากขึ้น ทำให้ประเทศไทยก็ต้องเผชิญหน้ากับภาวะเศรษฐกิจตกต่ำอย่างรุนแรง

ในช่วงเวลาของวิกฤตเศรษฐกิจเมื่อปี พ.ศ. 2540 ในหลวงรัชกาลที่ 9 ก็ทรงมีพระประสงค์ที่จะให้ปวงชนชาวไทยมีชีวิตความเป็นอยู่ตามอัตภาพ ในการดำเนินชีวิตเพื่อแก้ไขปัญหาทางเศรษฐกิจดังกล่าว ดังพระบรมราโชวาท ความว่า “...การจะเป็นเช่นนั้นไม่ใช่สิ่งสำคัญ สำคัญอยู่ที่ว่าเรามีเศรษฐกิจแบบพอมีพอกิน แบบพอมีพอกินนั้นหมายความว่า สามารถอุ้มชูตัวเองได้ และให้มีความพอเพียงกับตัวเอง...” พระราชดำรัสพระราชทานแก่คณะบุคคลต่าง ๆ ที่เข้าเฝ้าฯ ถวายพระพรชัยมงคล เนื่องในวโรกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา ณ ศาลาดุสิดาลัย สวนจิตรลดาฯ พระราชวังดุสิต ในวันพฤหัสบดีที่ 4 ธันวาคม 2539 จากพระราชดำรัสนี้ ส่งผลให้หลายภาคส่วนได้มีความสนใจหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในการที่จะนำไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาในแต่ละภาคส่วนให้มีการฟื้นฟูที่ดีขึ้น แต่อย่างไรก็ตามในส่วนของการนำไปประยุกต์ใช้นั้นเกิดการตีความที่ไม่ตรงกันในหลาย ๆ หน่วยงานก็ยังไม่มีความรู้ความเข้าใจในเรื่องปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงที่ดีมากนัก ในเวลาต่อมาจึงได้ทรงมีพระราชดำรัสเพื่อสร้างความเข้าใจในทุก ๆ ภาคส่วนให้ตรงกันว่า “...ควรจะมีการปฏิบัติเศรษฐกิจพอเพียงที่ไม่ต้องปฏิบัติทั้งหมด ปฏิบัติเพียงครึ่งหนึ่งก็ใช้ได้ แม้จะเป็นเศษหนึ่งส่วนสี่ก็พอ...ให้พอเพียงนี้ ก็หมายความว่า มีกิน มีอยู่ ไม่ฟุ่มเฟือย ไม่หรูหราก็ได้แต่ว่าพอ แม้บางอย่างจะดูฟุ่มเฟือย แต่ว่าถ้าทำให้มีความสุข ถ้าทำได้ก็สมควรที่จะทำ...” พระราชดำรัสพระราชทานแก่คณะบุคคลต่าง ๆ ที่เข้าเฝ้าฯ ถวายชัยมงคล เนื่องในวโรกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา ณ ศาลาดุสิดาลัย สวนจิตรลดาฯ พระราชวังดุสิต ในวันศุกร์ที่ 4 ธันวาคม

2541 ในเวลาต่อมา หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงก็ได้เขียนไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 ในมาตราที่ 78 วรรค 1 ในแนวนโยบายด้านการบริหารราชการแผ่นดิน ความว่า “การบริหารราชการแผ่นดินต้องให้เป็นไปเพื่อการพัฒนาสังคมเศรษฐกิจ และความมั่นคงของประเทศอย่างยั่งยืน โดยการส่งเสริมการดำเนินการตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และคำนึงถึงผลประโยชน์ในภาพรวมของประเทศเป็นสำคัญ” และในแนวนโยบายทางด้านเศรษฐกิจ ในมาตราที่ 83 ได้กำหนดไว้ว่า “รัฐจะต้องมีการส่งเสริมและให้การสนับสนุนการดำเนินการตามแนวทางของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง” (สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, 2550, หน้า 10) และนอกจากนี้ ในองค์การภาคธุรกิจเอกชน ภาคประชาชน ภาคของการศึกษา ได้เริ่มน้อมนำเอาหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ในหน่วยงาน มีการศึกษาดูงาน และมีการกำหนดไว้ในหลักสูตรในเรื่องของการศึกษาในระดับต่าง ๆ อีกทั้งหน่วยงานภาครัฐก็ยังได้น้อมนำเอาหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นแนวทางในการบริหารพัฒนาประเทศ โดยได้มีการเขียนไว้ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545-2549) โดยการบรรจุควบคู่ไปกับการพัฒนาแบบบูรณาการด้วยการยึดคนหรือประชาชนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา นอกจากนี้ หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงยังมีปรากฏอยู่ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550-2554) แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555-2559) แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560-2564) ซึ่งในส่วนของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 และ 12 นั้น ก็ได้มีการนำหลักการของการพัฒนาอย่างยั่งยืนเข้ามาปรับใช้ในการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศเช่นเดียวกัน อีกทั้งภายใต้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 นี้ จึงเป็น 5 ปีแรกของการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (ตั้งแต่ปี 2560-2579) ซึ่งเน้นในหลักของความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน และเน้นในเรื่องของการลดความเหลื่อมล้ำในสังคม เพื่อนำประเทศไทยไปสู่การมีระบบเศรษฐกิจและสังคม รวมไปถึงการพัฒนาภาคประชาชนที่มีความก้าวหน้าและมีความอัจฉริยะ (แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2559)

ปัจจุบัน ประเทศไทยก็ได้เข้าสู่ภาวะเศรษฐกิจซบเซาอีกครั้ง สาเหตุมาจากการระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา ไรโควิด-19 เป็นภาวะโรคระบาดที่ส่งผลกระทบต่อไปทั่วทุกมุมโลก ประเทศไทยประสบกับปัญหาในเรื่องของการขาดรายได้เข้าประเทศ ประชาชนขาดรายได้ในการใช้ดำเนินชีวิต การดำเนินกิจการต่าง ๆ ทั้งภาครัฐและภาคเอกชนก็จะมีข้อจำกัดด้วยมาตรการการป้องกันโรคระบาด เช่น ร้านอาหารต้องปรับตัวให้มีบริการการสั่งออนไลน์ ไม่อนุญาตให้ผู้ซื้อมารับประทานอาหารภายในร้าน หรือจัดให้มีพื้นที่ในการเว้นระยะห่าง ลดการสัมผัสระหว่างกันในระยะ 1-2 เมตร ให้ผู้รับบริการสวมใส่หน้ากากอนามัยทุกครั้ง มีบริการเจลแอลกอฮอล์สำหรับล้างมือให้ผู้ใช้บริการ มีการกำหนดเวลาเปิดปิดของร้านอาหาร เป็นต้น สำหรับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 12 และยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปีก็ได้มีการนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมากำหนดทั้งสองแผนเพื่อนำหลักมาปรับใช้ในการพัฒนาและฟื้นฟูเศรษฐกิจในสถานการณ์การระบาดของโรคโควิด-19 ก็เช่นกัน และสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในสถานการณ์เช่นนี้ได้โดยมีการปรับใช้ในรูปแบบของการคิดการวางแผนในการใช้เงินหรือใช้ทรัพยากรในองค์การต่าง ๆ ที่มีอยู่ให้คุ้มค่าและเกิดประสิทธิภาพประสิทธิผลสูงสุด ตามหลักของความพอประมาณ

ความมีเหตุผล และการมีภูมิคุ้มกันที่ดี ควบคู่กับเงื่อนไขของความรู้และคุณธรรม แน่แน่นอนว่าการบริหารประเทศหรือการบริหารกิจการต่าง ๆ จะต้องมีการจัดตั้งแผนบริหารความเสี่ยงเอาไว้เพื่อการคาดการณ์สถานการณ์ล่วงหน้าในอนาคตที่อาจเกิดขึ้นได้ อย่างเช่นสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน รัฐบาลก็ได้มีการวางแผนในการบริหารจัดการเงินและทรัพยากรในการกำหนดมาตรการต่าง ๆ เพื่อเยียวยาประชาชนที่ได้รับผลกระทบ นอกจากนี้จะมีการนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาแก้ไขปัญห เศรษฐกิจในระดับประเทศแล้ว ในระดับขององค์กรก็สามารถนำมาปรับใช้ได้เช่นกัน ในสถานการณ์ปัจจุบันที่ความเดือดร้อนได้กระจายตัวลงสู่หน่วยย่อยของประเทศอย่างชุมชนแต่ละชุมชนก็ประสบกับความเดือดร้อนทั้งในเรื่องของการขาดรายได้ การถูกเลิกจ้างต่าง ๆ ก็นำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาปรับใช้เช่นเดียวกัน เช่น การนำหลักความพอประมาณและมีเหตุผลในการใช้จ่ายที่มีความจำเป็น และควบคุมการใช้จ่าย มีการนำเกษตรทฤษฎีใหม่มาปรับใช้ในการดำเนินชีวิต อยู่ด้วยวิถีแห่งความพออยู่พอกิน มีการแบ่งที่ดินทำกินออกเป็นสวน ๆ เพื่อใช้ประโยชน์อย่างคุ้มค่าและพอเพียงทั้งต่อตนเองและครอบครัวให้ได้มากที่สุด อีกทั้งยังมีการให้ความรู้ที่เป็นประโยชน์ ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน มีหลักการและเหตุผลในการใช้จ่ายที่มีความเหมาะสมคำนึงถึงความคุ้มค่ามากขึ้น

ตัวอย่างชุมชนของประเทศไทยที่ได้มีการนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเข้ามาปรับใช้ในชุมชนในภาวะของโรคระบาดโควิด-19 และทำให้สถานการณ์ในชุมชนเป็นไปในทิศทางที่ดีขึ้น ได้แก่ หมู่บ้านม่วงชุม จังหวัดเชียงราย เนื่องจากสถานการณ์ของการระบาดของโควิด-19 ที่ส่งผลกระทบต่อไปในทุก ๆ ประเทศทั่วโลก รวมไปถึงประเทศไทย ทำให้ความต้องการในสินค้าทางการเกษตรที่หลากหลายของประเทศนั้นมีความต้องการสูงขึ้น จึงเริ่มมีการกักตุนอาหารเพื่อให้เพียงพอสำหรับตนเองและครอบครัวในการที่จะต้องกักตัวเองอยู่ที่บ้าน หรือการทำงานที่บ้านตามมาตรการควบคุมขององค์กรและภาครัฐที่ได้มีกำหนดเพื่อลดอัตราการแพร่เชื้อโควิด-19 ให้น้อยลง ด้วยเหตุนี้เอง ทำให้ชุมชนบ้านม่วงชุม จังหวัดเชียงรายได้เห็นคุณค่าของความมั่นคงในเรื่องของอาหารและแหล่งน้ำในท้องถิ่นของตน จึงเกิดความร่วมมือกันเพื่อช่วยฟื้นฟูและอนุรักษ์แหล่งน้ำและแหล่งอาหารในชุมชนให้มีเพียงพอและเพื่อให้เกิดความยั่งยืนอย่างแท้จริงในชุมชน เพื่อทำให้ชุมชนมีแหล่งอาหารที่สมบูรณ์ ชุมชนแห่งนี้ได้เริ่มมีการน้อมนำความรู้จากแนวทางพระราชดำริของในหลวงรัชกาลที่ 9 มาปฏิบัติจริงในพื้นที่แห่งนี้โดยมีการเริ่มจากการร่วมมือร่วมใจกันของประชาชนในชุมชนในการร่วมใจกันฟื้นฟูทรัพยากรแหล่งน้ำและอาหาร เพิ่มพื้นที่ป่า รักษาหน้าดิน และรวมไปถึงการปกป้องผืนป่าที่มีอยู่ไม่ให้ถูกรุกราน เพิ่มความชุ่มชื้นให้ดิน มีการเติมน้ำลงในอ่างเก็บน้ำม่วงชุมอีกด้วย อีกทั้งชุมชนยังมีการขุดบ่อตักตะกอนและขุดลอกตะกอนเพื่อเป็นการเพิ่มพื้นที่ที่ซึ่กักเก็บน้ำเพิ่มเติมได้อีกด้วย นอกจากนี้จะมีการฟื้นฟูป่าไม้และแหล่งน้ำแล้ว ทางชุมชนยังได้มีการน้อมนำหลักเกษตรทฤษฎีใหม่ของในหลวงรัชกาลที่ 9 มาใช้และนำมาสร้างรายได้ให้กับครัวเรือนเพิ่มมูลค่าให้กับชุมชนม่วงชุมได้อีกด้วย ทำให้ชุมชนมีรายได้มากกว่า 4.4 ล้านบาท อีกทั้งยังสามารถลดรายจ่ายได้ถึง 27 ล้านบาทต่อปีได้อีกด้วย (SCG NEWS CHANNEL, 2563)

องค์ประกอบปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

ในช่วงของปี พ.ศ. 2544-2546 ทางสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ได้ทำการพัฒนากรอบแนวคิดทฤษฎีปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ในการบริหารประเทศในแต่ละด้าน ไม่ว่าจะเป็นด้านของเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ รวมทั้งการจัดทำแผนงานให้มีการดำเนินโครงการในการขับเคลื่อนสังคมและเศรษฐกิจของประเทศไปในทิศทางเดียวกัน โดยได้ทำการกลั่นกรองและประมวลผลพระราชดำรัสที่เกี่ยวกับการพัฒนาเศรษฐกิจ เพื่อทำการสังเคราะห์ความหมายของหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งสามารถแยกองค์ประกอบออกมาได้ 5 องค์ประกอบด้วยกัน ได้แก่ คำนิยามหลักการของความพอเพียง เงื่อนไข คุณลักษณะ กรอบแนวคิด และแนวทางปฏิบัติและเป้าหมาย ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2550, หน้า 13-14)

1. คำนิยามหลักการของความพอเพียง

ซึ่งนิยามหลักการของความพอเพียงมีดังนี้

1.1 ความพอประมาณ หมายถึง การมี การใช้ ความเป็นอยู่ที่มีความพอดีและมีความเหมาะสมต่อการใช้ชีวิต วัฒนธรรม สังคมและสิ่งแวดล้อม ความพอดีในที่นี้คือไม่มากหรือน้อยจนเกินไป อีกทั้งยังไม่เป็นการเบียดเบียนชีวิตและความเป็นอยู่ของผู้อื่นด้วย มีการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ของตนหรือของชุมชนให้เกิดประโยชน์สูงสุด โดยที่มีการสร้างความเข้มแข็งให้กับภายในชุมชนท้องถิ่นก่อนแล้วจึงค่อยมีการขยายขยาย เชื่อมโยงกับชุมชนหรือหน่วยงานภายนอกต่อไปตามความจำเป็น ซึ่งการที่จะทำการตัดสินใจถึงขอบเขตของความพอประมาณนั้นก็ต้องมีการคำนึงถึงทรัพยากรที่มีอยู่และมีความจำเป็นที่จะต้องนำมาใช้ โดยอาศัยหลักการของความรู้ การวางแผนและความรอบคอบในการตัดสินใจ ไม่ทำลายธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ตั้งอยู่บนพื้นฐานของความไม่เบียดเบียนและความซื่อสัตย์สุจริต

1.2 ความมีเหตุผล หมายถึง การที่จะตัดสินใจดำเนินการใด ๆ บนพื้นฐานของหลักเหตุและผลและความถูกต้อง ความเป็นจริงในทางวิชาการ และเป็นหลักการที่ถูกต้องตามหลักกฎหมายหลักศีลธรรม จริยธรรม วัฒนธรรมที่ดีงาม โดยพิจารณาถึงปัจจัยต่าง ๆ และผลที่คาดว่าจะได้รับจากการตัดสินใจกระทำหรือไม่กระทำนั้น ๆ ไม่ว่าจะเป็นในระยะสั้นหรือระยะยาว โดยเป็นผลที่เกิดขึ้นได้ทั้งกับตนเองและผู้อื่นด้วยความรอบคอบ ไม่ให้เกิดการละเมิดสิทธิหรือเบียดเบียนซึ่งกันและกัน โดยมีการวิเคราะห์และพิจารณาอย่างเป็นระบบ โดยอาศัยทั้งความรู้ สติปัญญา ความคิดรอบคอบ ความขยันหมั่นเพียร และความตั้งมั่นในการกระทำหรือตัดสินใจในสิ่งที่ถูกต้องเหมาะสม

1.3 การมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี หมายถึง การเตรียมตัวให้พร้อมในการตั้งรับทั้งผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นจากการกระทำหรือตัดสินใจทั้งทางบวกและทางลบ มีการวางแผนตั้งรับเอาไว้ล่วงหน้า เพื่อให้สามารถรับมือกับผลที่อาจเกิดขึ้นในทุก ๆ สถานการณ์ได้อย่างทันท่วงที เพราะทุก ๆ อย่างนั้นเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นได้ ไม่มีความแน่นอน จึงต้องมีการวางแผนหรือมาตรการตั้งรับให้พร้อม เพื่อความไม่ประมาท และเพื่อการรับมือกับความเสียหายต่าง ๆ ที่อาจเกิดขึ้น และมีการจัดเตรียมทั้งในส่วนของตนเองและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องให้มีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี เพื่อที่จะส่งผลให้การดำเนินงานนั้นเป็นไปได้ในระยะยาว

ทั้งสามองค์ประกอบดังกล่าวนี้เป็นองค์ประกอบที่มีความต่อเนื่องกัน อย่างเช่น การตัดสินใจในการดำเนินโครงการหรือกิจกรรมต่าง ๆ นั้นก็จะต้องตั้งอยู่บนหลักของความพอประมาณและความถูกต้อง ไม่ว่าจะเป็นความถูกต้องในส่วนของกฎหมาย คุณธรรม จริยธรรม หรือแม้แต่ถูกต้องตามหลักวิชาการ มีการตัดสินใจอย่างมีเหตุและผลไม่เบียดเบียนผู้อื่น มีการใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด อีกทั้งยังต้องมีการวางแผนการรองรับผลที่เกิดขึ้นทั้งทางบวกและทางลบ โดยการกำหนดมาตรการขึ้นเพื่อรองรับผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นได้อย่างรวดเร็ว สร้างภูมิคุ้มกันทั้งในตนเองและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการดำเนินงานทั้งหมด เพื่อให้การดำเนินงานผ่านไปอย่างต่อเนื่องและราบรื่นในระยะยาว

2. เงื่อนไข

เงื่อนไขที่สำคัญของหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงนั้น มีดังนี้

2.1 เงื่อนไขของความรู้ หมายถึง เงื่อนไขที่มีการฝึกฝนหรือแสวงหาให้ตนเป็นผู้มีความรู้รอบด้าน ไม่ว่าจะเป็นทางด้านงานวิชาการ งานสายอาชีพ หรือแม้แต่ความรู้ในการใช้ชีวิตที่ดี มีความละเอียดรอบคอบทั้งการวางแผน การตัดสินใจ จนไปถึงการลงมือปฏิบัติจริงต่าง ๆ ให้อยู่บนพื้นฐานของความรู้ที่ถูกต้อง มีความรอบคอบและระมัดระวังในการดำเนินงานและการใช้ชีวิตของตน อาศัยการเก็บเกี่ยวประสบการณ์และการเรียนรู้ต่าง ๆ ให้เท่าทันต่อสถานการณ์และโลกภายนอก

2.2 เงื่อนไขของคุณธรรม หมายถึง การเสริมสร้างจิตสำนึกและการกระทำที่เป็นพื้นฐานทางด้านจิตใจของบุคคลให้มีความซื่อสัตย์สุจริต มีความสามัคคีในหมู่คณะ รู้จักแบ่งปันผู้อื่น ไม่ตระหนี่และไม่มีความโลภ ไม่อยากได้อะไรของผู้อื่น ซึ่งประกอบไปด้วย ทางด้านการกระทำ ได้แก่ การมีความอดทน ขยันหมั่นเพียร รู้จักแบ่งปันผู้อื่น ไม่ตระหนี่หรือเกิดความโลภ และมีความรับผิดชอบในการกระทำของตนเองและรับผิดชอบต่อส่วนร่วมกับผู้อื่นเมื่อเป็นการกระทำที่ต้องรับผิดชอบต่อส่วนร่วม ในส่วนของทางด้านจิตใจ คือ การตระหนักในเรื่องของคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต ใช้สติปัญญาในการไตร่ตรองและการตัดสินใจในสิ่งที่ถูกต้อง รู้จักความผิดชอบชั่วดี เป็นต้น

3. คุณลักษณะ

คุณลักษณะที่สำคัญขององค์ประกอบของหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง มีดังต่อไปนี้

3.1 ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญาที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้หรือปรับใช้ให้กับทุกภาคส่วนและทุกระดับ ไม่ว่าจะเป็นในระดับของประชาชน ครุวัเรียน องค์การธุรกิจเอกชน รวมไปถึงหน่วยงานของภาครัฐที่นำมาปรับใช้ในการดำเนินงานของภาครัฐ การให้บริการประชาชน และสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาทั้งเศรษฐกิจและสังคมของประเทศให้ดีขึ้นได้

3.2 ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญาที่มีหัวใจสำคัญก็คือ การยึดหลักสายกลางและนำมาปรับใช้ในการพัฒนาทางสังคมและเศรษฐกิจให้มีการพัฒนาที่ก้าวทันต่อโลกยุคปัจจุบันมากยิ่งขึ้น มีการเน้นการพึ่งพาตนเองเป็นหลัก พัฒนารากฐานคุณภาพชีวิตของประชาชนในระดับครอบครัวขึ้นมาจนถึงในระดับองค์กรของรัฐ โดยมีการพัฒนาอย่างค่อยเป็นค่อยไปเพื่อก้าวไกลสู่การเป็นประเทศที่สามารถแข่งขันกับนานาประเทศได้

4. กรอบแนวคิด

กรอบแนวคิดที่สำคัญขององค์ประกอบของหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง มีดังต่อไปนี้

4.1 ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เป็นปรัชญาที่มีการชี้แนะถึงแนวทางของการดำรงอยู่และการประพฤติปฏิบัติตนอย่างเหมาะสม โดยที่มีพื้นฐานมาจากวัฒนธรรมวิถีชีวิตในแบบดั้งเดิมของไทย และในตลอดระยะเวลาที่ผ่านมาได้มีการจัดทำโครงการและดำเนินโครงการการพัฒนาที่มีความหลากหลายขององค์การพระราชดำริ เพื่อที่จะแสวงหาแนวทางและค้นหารูปแบบของการพัฒนาที่มีความสอดคล้องและเกี่ยวเนื่องกับสถานการณ์ในปัจจุบันที่มีการเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็วทั้งภายในและภายนอกประเทศ เพื่อให้เกิดการพัฒนาได้ก้าวไกลและก้าวทันต่อโลกภายนอก

4.2 ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เป็นปรัชญาที่สามารถนำมาปรับใช้หรือนำมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาประเทศในแต่ละด้านได้ตลอดไม่ว่าจะเป็นในอดีต ปัจจุบัน หรืออนาคตก็ตาม นั่นก็คือ พระบรมราโชวาทมาตั้งแต่ก่อนที่จะเกิดวิกฤติทางเศรษฐกิจครั้งใหญ่ในปี พ.ศ. 2540 และผลของพระบรมราโชวาทเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียงนี้ยังสามารถใช้เป็นหลักการในการพัฒนาประเทศเพื่อให้เกิดการพัฒนาที่ก้าวทันด้านเศรษฐกิจและสังคมอีกครั้ง และก็นำไปสู่การพัฒนาประเทศเพื่อให้ก้าวทันต่อการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วภายใต้กระแสของโลกาภิวัตน์

4.3 ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เป็นปรัชญาที่มีการเปลี่ยนแปลงในเรื่องของกระบวนการทัศน์ โดยมีมุมมองที่สามารถเชื่อมโยงระหว่างชุมชนต่าง ๆ และประเทศทั้งประเทศไทยและในระดับนานาชาติ ประเทศได้มีความเชื่อมโยงกันมากขึ้น เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วโดยอิทธิพลจากกระแสของโลกาภิวัตน์ ที่จะต้องมีการปรับตัวและพัฒนาให้ก้าวทันต่อการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น

5. เป้าหมายและผลประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

เป้าหมายและผลประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตของทุกภาคส่วน ไม่ว่าจะเป็นประชาชน ตั้งแต่ระดับครอบครัวไปจนถึงระดับขององค์การภาครัฐที่มีโครงสร้างขนาดใหญ่ นำไปสู่การพัฒนาประเทศทั้งในด้านเศรษฐกิจและสังคมในด้านอื่น ๆ นั่นก็คือ การที่เริ่มก่อร่างสร้างฐานความมั่นคงในระดับของหน่วยเล็ก ๆ อย่างเช่น หน่วยของตัวบุคคลหรือครอบครัวก่อน เมื่อครอบครัวมีพื้นฐานชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น สามารถพึ่งพาตนเองพออยู่พอกินมากยิ่งขึ้นจึงค่อย ๆ มีการยกระดับการพัฒนาไปให้มีความกว้างขวางขึ้น ส่วนในระดับองค์การ เมื่อนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาปรับใช้ในการบริหารงานในองค์การก็จะได้รับประโยชน์มากมาย ไม่ว่าจะเป็นในเรื่องของการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในองค์การอย่างมีประสิทธิภาพและคุ้มค่ามากที่สุด มีการจัดสรรปันส่วนของทรัพยากรในองค์การได้อย่างเหมาะสม และการนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาปรับใช้ในระดับของประเทศ โดยการประยุกต์ใช้ในการพัฒนาประเทศทั้งด้านของเศรษฐกิจและสังคมให้ฟื้นฟูตัวและเกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน เกิดการใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า มีเหตุและมีผลในการวางแผนการดำเนินงานต่าง ๆ มีความรอบคอบและมีความระมัดระวังในการดำเนินงาน มีการจัดทำแผนบริหารความเสี่ยงเพื่อคาดคะเนถึงผลที่อาจเกิดขึ้นได้ทั้งทางบวกและทางลบ ทำให้สามารถตั้งรับและรับมือกับความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นได้อย่างรวดเร็วเป็นต้น

จากองค์ประกอบหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงดังกล่าว ได้สะท้อนให้เห็นถึงหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงได้ว่า เป็นหลักปรัชญาที่สามารถนำมาปรับใช้ทั้งด้านสังคมและเศรษฐกิจในทุกระดับ ตั้งแต่ระดับบุคคล ระดับครอบครัว ชุมชน องค์กร จนไปถึงการพัฒนาในระดับประเทศ อีกทั้งสามารถนำมาปรับใช้ในการบริหารและการพัฒนาประเทศให้ก้าวทันการเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็วจากกระแสโลกาภิวัตน์ โดยยึดหลักสายกลาง ยึดหลักการใช้ความพอประมาณ หลักการใช้เหตุผลในการคิดวิเคราะห์ หรือการกระทำต่าง ๆ อีกทั้งคำนึงถึงการมีภูมิคุ้มกันที่ดี มีการวางแผนและคาดคะเนถึงสิ่งที่อาจเกิดขึ้นได้ทั้งในแง่บวกและแง่ลบโดยมีการวางแผนเพื่อตั้งรับและรับมือได้อย่างรวดเร็วในทุกสถานการณ์ อีกทั้งยังต้องอาศัยการใช้หลักของความรู้ในการขับเคลื่อน มีความคิดรอบคอบและรู้จักการระมัดระวังในการดำเนินงาน ปฏิบัติตามหลักคุณธรรม มีความซื่อสัตย์ รู้จักแบ่งปัน ไม่ตระหนี่ ไม่มีความโลภ และเคารพถึงสิทธิเสรีภาพของผู้อื่นอยู่เสมอ

บทสรุป

การระบาดของโควิด-19 ได้แพร่กระจายไปสู่นานาประเทศทั่วโลกอย่างรวดเร็วแล้วยังมีผลกระทบต่าง ๆ มากมาย หนึ่งในผลกระทบที่เกิดขึ้นอย่างเห็นได้ชัดคือ ผลกระทบทางด้านเศรษฐกิจทำให้เศรษฐกิจของประเทศซบเซา อีกทั้งยังเกิดปัญหาด้านสังคมและสุขภาพกายและจิตใจตามมาเนื่องจากประชาชนขาดรายได้และหวาดกลัวการออกจากบ้านเสี่ยงต่อการสัมผัสเชื้อไวรัส อีกทั้งอัตราการว่างงานของประชาชนในประเทศก็พุ่งสูงขึ้นส่งผลต่อสุขภาพกายและจิตใจ ทั้งขาดแคลนน้ำ อาหาร และปัจจัยยังชีพต่าง ๆ เกิดความเครียดในเรื่องของการขาดรายได้และวิตกกังวลเกี่ยวกับสถานการณ์ภาวะโรคระบาดที่ได้มีการระบาดไปทั่วทุกภูมิภาคของประเทศ รวมทั้งในระดับองค์การย่อยอย่างชุมชนด้วย รัฐบาลจึงหาวิธีในการป้องกันการเกิดปัญหาของการแพร่กระจายเชื้อไวรัสด้วย การออกมาตรการป้องกันโรคระบาด สวมใส่หน้ากากอนามัยทุกครั้งที่ออกจากบ้าน เว้นระยะห่าง และการปฏิบัติงานจากที่บ้าน หรือ work from home ทั้งนี้หน่วยงานภาครัฐก็ได้มีการน้อมนำเอาหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาปรับใช้ในการแก้ไขปัญหาภาวะเศรษฐกิจตกต่ำของประเทศ โดยได้มีการนำไปปรับใช้ ทั้งการพัฒนาและฟื้นฟูประเทศตามหลักสายกลางจนสามารถนำพาให้ประเทศรอดพ้นจากวิกฤตนี้ได้ในที่สุด หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงจึงได้กำหนดไว้ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติตั้งแต่ฉบับที่ 9 เป็นต้นไป เพื่อใช้เป็นหลักในการดำเนินชีวิตและการพัฒนาประเทศให้ก้าวไกล ทั้งนี้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมิได้กำหนดเฉพาะให้แก่หน่วยงานภาครัฐเท่านั้น แต่เป็นหลักปรัชญาที่สามารถนำไปปรับใช้ได้ในทุก ๆ ภาคส่วน ไม่ว่าจะเป็นในระดับบุคคล ระดับครอบครัว ระดับชุมชน องค์กรทั้งภาครัฐและภาคเอกชน ตลอดจนในระดับของประเทศเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจให้มีความก้าวทันต่อโลกในกระแสโลกาภิวัตน์ที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว อีกทั้งยังนำมาแก้ไขภาวะเศรษฐกิจตกต่ำเนื่องจากภาวะโรคระบาดของโควิด-19 อีกด้วย ชุมชนในหลาย ๆ ชุมชนก็นำเอามาหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและโครงการในพระราชดำริของในหลวงรัชกาลที่ 9 มาปรับใช้ในการดำเนินชีวิตในภาวะของโรคระบาดดังกล่าวเพื่อลดภาวะของการขาดแคลนแหล่งน้ำและอาหาร เช่น ชุมชนบ้านม่วงชุม จังหวัดเชียงราย อีกทั้งยังนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาปรับใช้ในการดำรงชีวิตตามหลักของความพอเพียงอีกด้วย

บรรณานุกรม

- กรมควบคุมโรค กระทรวงสาธารณสุข. (2564). โรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (Covid-19) สถานการณ์ในประเทศไทย. สืบค้นจาก <https://ddc.moph.go.th/viralpneumonia>
- กรุงเทพธุรกิจ. (2563). ผลกระทบมิติสังคมไทยจาก Covid-19. สืบค้นจาก <https://www.bangkokbiznews.com/blog/detail/650293>
- ณัฐพงศ์ ทองภักดี. (2550). ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง: ความเป็นมาและความหมาย ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงกับการบริหารการพัฒนา. กรุงเทพฯ: ศูนย์ศึกษาเศรษฐกิจพอเพียง สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- ปรียานุช พิบูลสรารุช. (2552). วิถุ 2540 กับความเป็นมาของเศรษฐกิจพอเพียง ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงกับสังคมไทย. กรุงเทพฯ: ศูนย์ศึกษาเศรษฐกิจพอเพียงสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2545). แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9. สืบค้นจาก https://www.nesdc.go.th/ewt_w3c/ewt_dl_link.php?nid=3784
- แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2559). แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 สืบค้นจาก https://www.nesdc.go.th/ewt_dl_link.php?nid=6422
- มูลนิธิชัยพัฒนา. (2563). เศรษฐกิจพอเพียง. สืบค้นจาก <https://www.chaipat.or.th/publication/publish-document/sufficiency-economy.html>
- สุเมธ ตันติเวชกุล. (2554). ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงกับสังคมไทย. กรุงเทพฯ: ศูนย์ศึกษาเศรษฐกิจพอเพียงสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2550). ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.
- สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. (2550). รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2550. กรุงเทพฯ: สำนักการพิมพ์สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร.
- อภิชัย พันธเสน. (2552). วิเคราะห์นโยบายรัฐในระดับต่าง ๆ รวมทั้งภาคธุรกิจเอกชนและภาคประชาสังคมจากปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง (พ.ศ. 2540-2549). กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- SCG NEWS CHANNEL. (2563). “บ้านม่วงชุม” จังหวัดเชียงราย ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงช่วยรอดพ้นวิกฤตอาหารในสถานการณ์โควิด-19. สืบค้นจาก <https://scgnewschannel.com/th/scg-news/ban-muang-chum-chiang-rai-province/>